

Monika MULARSKA-KUCHAREK*

PRZEDSIĘBIORCZE POSTAWY I DZIAŁANIA MIESZKAŃCÓW MIAST ORAZ ICH ZWIĄZEK Z JAKOŚCIĄ ŻYCIA

ENTREPRENEURIAL ATTITUDES AND ACTIVITIES OF CITY DWELLERS AND THEIR RELATIONSHIP TO QUALITY OF LIFE

ABSTRACT: The distinctly presented objective of the foregoing article is the diagnosis of the entrepreneurial potential of Polish city dwellers and drawing attention to the role of attitudes and entrepreneurial activities in shaping the quality of life. Being entrepreneurial, or active, showing initiative, ability to take risk, and find creative solutions makes it much easier to function in many dimensions of social life by increasing the effectiveness of the implementation of the goals and purposes. Entrepreneurship is therefore of vital importance both in the context of the welfare and prosperity, and from the point of view of individuals and communities.

In this context, it is extremely valuable to diagnose entrepreneurial potential, as well as explore its relationships with quality of life. The empirical knowledge about attitudes and entrepreneurial activities, the specificity of the studied phenomenon, as well as the impact of entrepreneurship on the quality of life may prove to be useful both to representatives of institutions and persons taking up initiatives to improve the quality of life of individuals, groups and communities. The empirical basis for the presented studies is quantitative analysis carried out among the inhabitants of Poland and residents of the region of Łódź. The analysis considered only the inhabitants of the cities.

KEY WORDS: entrepreneurial attitudes, entrepreneurial activities, quality of life, the inhabitants of the cities

Wprowadzenie

Wzrastające zainteresowanie jakością życia to egzemplifikacja obecnej w dyskursie naukowym i publicznym supozycji, zgodnie z którą podniesienie jakości życia jest celem zarówno jednostkowym, jak i zbiorowym. W tym kontekście uzasadnione i zrozumiałe zarazem są nie tylko różnego rodzaju aktywności jednostek, ale także inicjatywy podejmowane na poziomie mezo- i makrospołecznym, dotyczące poszukiwania determinant, które mogą prowadzić do polepszania dobrostanu i dobrobytu.

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk Geograficznych, Katedra Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej, ul. Kopcińskiego 31, 90-142 Łódź, tel. 42 635 45 78, e-mail: monikamularska@tlen.pl

Szczególną intensyfikację dyskusji oraz badań dotyczących jakości życia „obserwuje się na różnych szczeblach administracji samorządowej, gdyż coraz powszechniejsze jest przekonanie, że wysoka jakość życia mieszkańców jest celem nadrzędnym rozwoju każdej jednostki terytorialnej” (Rogała 2015, s. 60). A zatem z różnych perspektyw i z uwzględnieniem zróżnicowanych metod podejmuje się inicjatywy na rzecz diagnozowania jakości życia oraz eksplorowania czynników mających wpływ na dobrostan i dobrobyt jednostek i zbiorowości. Warto podkreślić, iż bez wątpienia owo zainteresowanie jakością życia wynika w dużej mierze z pogłębiającej się świadomości jednostek, grup społecznych oraz zbiorowości dążących do jak najlepszej egzystencji. Prowadzi to z jednej strony do intensyfikowania działań mających na celu zwiększenie dostępu do predyktorów jakości życia, a z drugiej do oczekiwania takowych inicjatyw ze strony innych ludzi, instytucji czy też systemów.

Niestety obserwacja życia społecznego skłania do konstatacji, iż w społeczeństwie polskim dominuje raczej postawa, dla której typowe jest przekonanie, że jednostka ma niewielki wpływ na otaczającą rzeczywistość, a tym samym ograniczoną możliwość realizacji celów zarówno prywatnych, jak i zawodowych. W konsekwencji rodzi to przeświadczenie, że jest się zdany na łaskę losu lub innych ludzi w wielu obszarach życia społecznego, a więc ma się ograniczony wpływ na kształtowanie jakości własnego życia. O skutkach takiego myślenia mogliby się wypowiedzieć zarówno psychologowie, jak i socjologowie. Należy zauważyć, że implikacje tego typu postaw dotyczą zarówno jednostek, jak i grup czy zbiorowości i wiążą się z poczuciem frustracji i bezradności. W tym kontekście inspirujące poznawczo i niezwykle użyteczne wydają się zarówno teoretyczne rozważania, jak i empiryczne dociekania zmierzające do zmiany postaw ludzi przekonanych o znikomym wpływie na swoje życie, a tym samym na jakość życia. Odkrywanie mechanizmów kształtujących jakość życia i zmieniających nastawienie do otaczającej rzeczywistości wydaje się zatem cenne i interesujące.

Próbą odpowiedzi na owe zapotrzebowania jest prezentowany artykuł, którego myślą przewodnią jest zwrócenie uwagi na rolę postaw przedsiębiorczych w kształtowaniu jakości życia, stających się dobrem nie tyle pożądanym, co koniecznym we współczesnym świecie. Bycie przedsiębiorczym, czyli aktywnym, wykazującym inicjatywę, ponoszącym ryzyko, kreatywnym, znacznie ułatwia funkcjonowanie na wielu płaszczyznach życia społecznego, zwiększając skuteczność realizacji zamierzeń i celów. Przedsiębiorczość ma zatem istotne znaczenie zarówno w kontekście dobrostanu, jak i dobrobytu.

Z punktu widzenia korzyści z bycia przedsiębiorczym niezwykle cenne jest diagnozowanie potencjału przedsiębiorczego, a także eksplorowanie jego związków z jakością życia. Empiryczna wiedza na temat poziomu przedsiębiorczości, specyfiki badanego zjawiska, a także wpływu postaw i działań przedsiębiorczych na jakość życia może okazać się użyteczna zarówno dla przedstawicieli instytucji, jak i dla osób podejmujących inicjatywy na rzecz poprawy jakości życia jednostek, grup i zbiorowości. Wiedza ta może mieć jednak szczególne znaczenie w kontekście dyskusji nad kształtowaniem jakości życia w ośrodkach miejskich. Zbiorowości miejskie, podobnie jak społeczności

wiejskie, muszą się zmierzyć z przeobrażeniem struktury społeczno-gospodarczej i ułomnościami mechanizmów rynkowych.

Przedsiębiorczość – ujęcie teoretyczne

Pojęcie przedsiębiorczości zostało wprowadzone do literatury naukowej przez Richarda Cantillona, a następnie rozwinięte przez francuskiego ekonomistę Jean-Baptiste Saya. Wiele uwagi temu zagadnieniu poświęcił także Joseph A. Schumpeter, który zaproponował bardziej nowoczesną interpretację, włączając w definiowanie przedsiębiorczości pojęcie innowacji (Ahmad, Seymour). Współcześnie przedsiębiorczość definiowana jest w literaturze przedmiotu w różnych aspektach. Owo pojęcie ściśle związane jest przede wszystkim z terminem „przedsiębiorca” i może być wówczas traktowane jako kategoria ekonomiczna. Jednakże przedsiębiorczość to także pewna specyficzna postawa człowieka wobec otaczającego go świata i ludzi, wyrażająca się w twórczym i aktywnym dążeniu do ulepszania istniejących stanów rzeczy, w gotowości do podejmowania nowych działań lub rozszerzania dotychczasowych w celu poprawy warunków pracy i jakości życia (Wiatrak 2003, s. 26). Przedsiębiorczość wyraża gotowość i zdolność podejmowania i rozwiązywania w sposób twórczy nowych problemów, umiejętność wykorzystania pojawiających się szans oraz elastyczne przystosowanie się do zmiennych warunków funkcjonowania. W potocznym rozumieniu przedsiębiorczość oznacza pomysłowość, rzutkość, zaradność (Griffin 2002, s. 730). A zatem może odnosić się do specyficznych indywidualnych cech jednostek, które umożliwiają podejmowanie i realizację trudnych zadań, osiągnięcie sukcesu itp.

W literaturze przedmiotu przedsiębiorczość definiowana jest w dwojaki sposób, jako proces i postawa. Pierwsze podejście koncentruje się przede wszystkim na kreowaniu nowych przedsiębiorstw (firm) i stymulowaniu ich rozwoju. Natomiast przedsiębiorczość w ujęciu postawy utożsamia się z cechami osobowości człowieka (Korpysa 2007, s. 229). Innymi słowy, w tym znaczeniu przedsiębiorczość oznacza zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn. Obejmuje twórczość, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i kierowania nimi dla osiągnięcia zamierzonych celów. Stanowi ona wsparcie dla wszystkich w codziennym życiu prywatnym czy społecznym i przejawia się w każdym wymiarze ludzkiego życia.

Wśród cech, które kształtują postawy przedsiębiorcze, wymienia się m.in.: inicjatywę, zdolność przekonywania, raczej umiarkowaną niż wysoką skłonność do podejmowania ryzyka, elastyczność, kreatywność, niezależność/autonomię, zdolność rozwiązywania problemów, potrzebę osiągnięć, wyobraźnię, wysokie przekonanie o kontroli własnego przeznaczenia, przywództwo, umiejętność ciężkiej pracy (Gibb 1993).

Jak zauważa Wojciech Pomykała (1995), cechy osób przedsiębiorczych mogą występować u każdego, z tym że stopień wyposażenia w nie jest bardzo różny. Jedni ludzie są bardziej kreatywni, wykazują większą skłonność do bycia niezależnym, potrafią i chcą podejmować ryzyko, a także rozwiązywać trudne problemy. Jest to warunkowa-

ne w dużej mierze cechami osobowymi, rodzajem motywacji (Maslow 1990), a także funkcjonowaniem w określonym środowisku społecznym. To, czy jednostki obiektywizują swoje dyspozycje, czy stają się przedsiębiorcze, gdzie, w jakich dziedzinach życia społecznego, politycznego, ekonomicznego realizują swoje dyspozycje, zależy zapewne od wielu czynników społecznych. Od typu cywilizacji i stopnia jej rozwoju, od infrastruktury politycznej i ekonomicznej, od poziomu rozwoju danego kraju, od punktu startu – alokacji jednostki w strukturze społecznej itd. (Jerschina 1998, s. 73). Sprzyjające warunki mogą spowodować, że ludzie przyswajają określone postawy, w tym przypadku postawy przedsiębiorcze, i skuteczniej zaspokajają potrzeby zarówno niższego, jak i wyższego rzędu (Maslow 1990), a zatem czerpią z tego określone profity.

Korzyści z bycia przedsiębiorczym dotyczą bardzo wielu aspektów życia społecznego i wiążą się z zyskami o charakterze zarówno materialnym, jak i niematerialnym. Przedsiębiorczość, wyrażająca się poprzez kreatywność, pomysłowość, inicjatywę, odwagę, gotowość do podejmowania ryzyka, staje się wymogiem współczesnego świata, o który zabiega się na każdym poziomie życia: mikro-, mezo- i makrospołecznym. Nie dziwią już zatem inicjatywy na rzecz kreowania przedsiębiorczości nawet u przedszkolaków, a także osób starszych. Wiadomo bowiem, że przedsiębiorczość to więcej niż praca na własny rachunek i że należy ujmować ją w znacznie szerszym kontekście. Ma bowiem znaczenie w przypadku zarówno obiektywnego, jak i subiektywnego wymiaru jakości życia.

Jakość życia – kontekst teoretyczny

W najbardziej ogólnym ujęciu pojęcie jakości życia utożsamiane jest ze szczęściem, dobrobytem, dobrymi relacjami z rodziną i przyjaciółmi, z zadowoleniem z poszczególnych dziedzin życia, a także z obiektywnymi warunkami życia, stopniem materialnego i kulturalnego zaspokojenia potrzeb, poziomem życia (Bowling, Brazier 1995, Eiser, Morse 2001, Czapiński 2002, Trzebińska, Łuszczynska 2002, Piasny 1992). A zatem jakość życia to zarówno opis obiektywnego położenia, jak i subiektywne postrzeganie – tak w sensie subiektywnego szczęścia, zadowolenia, strachu, kłopotów, jak i w sensie refleksji nad obiektywnymi warunkami (Derbis 2007, s. 17 za: Rothenbacher 1990).

Mimo iż w literaturze przedmiotu przyjął się niemalże na dobre podział na subiektywne i obiektywne aspekty jakości życia, to należy mieć świadomość, że zarówno kontekst teoretyczny, jak i empiryczny determinowane są konkretną dyscypliną naukową. Z perspektywy ekonomicznej jakość życia utożsamiana jest z poziomem życia jednostek lub całych grup społecznych (Kolman 1997). Na gruncie socjologii mówi się o jakości życia w kontekście zaspokojenia materialnych i duchowych potrzeb jednostki oraz osiągnięciu pożądanego przez nią wartości w zakresie życia rodzinnego, zawodowego i osobistego (Wallis 1993). Pedagodzy z kolei definiują jakość życia w odniesieniu do wartości i celów życiowych (Suchodolski 1989), a filozofowie w kategoriach szczęścia. Jakość życia stanowi także przedmiot badań psychologów, którzy zwykli utożsamiać ją

z szeroko rozumianym poczuciem zadowolenia, dobrostanem, szczęściem człowieka (Kubacka-Jasiecka 2002). Z medycznego punktu widzenia „jakość życia to postrzeganie przez jednostki ich pozycji w życiu, w kontekście kultury i systemu wartości, w jakich żyją, oraz jej związki z indywidualnymi celami, oczekiwaniami, standardami i zainteresowaniami” (“Social Science...” 1995, s. 9).

W oparciu o przytoczone perspektywy teoretyczne można zatem uznać, iż jakość życia jest terminem złożonym i wieloznacznym, a interdyscyplinarny charakter badań nad nią powoduje, iż zwykle się w nich uwzględniać te aspekty, które są kluczowe z punktu widzenia ujęcia danego problemu badawczego. W omawianych badaniach skoncentrowano się na subiektywnym wymiarze jakości życia.

Przegląd badań nad jakością życia pokazuje, że tzw. subiektywna jakość dotyczy takich pojęć jak: dobrostan psychiczny, szczęście, zadowolenie. Wszystkie te terminy utożsamiane są z pozytywną postawą wobec życia, aktywnym zmaganiem się z trudnościami, satysfakcją z życia, dążeniem do realizacji ważnych celów, pozytywnym bilansem doświadczeń życiowych, przewagą doznań i uczuć pozytywnych nad negatywnymi, radością życia (Diagnoza... 2003). Innymi słowami, subiektywne poczucie jakości życia odnosi się do indywidualnych kryteriów wartościowania. Zdaniem Janusza Czapińskiego miary subiektywne obejmują „oceny życia oraz poszczególnych jego aspektów, indywidualne doświadczenia stresowe i problemy z adaptacją psychiczną, system wartości i inne cechy osobowości warunkujące postawę wobec życia, aktywność życiową i zdolność przystosowania się do zmiany społecznej” (Czapiński 2001, s. 68).

Metodyka badania

Przedmiotem prezentowanego opracowania jest analiza relacji pomiędzy przedsiębiorczością a jakością życia w wymiarze subiektywnym na przykładzie mieszkańców miast. Poza oceną wpływu postaw i działań przedsiębiorczych na subiektywną jakość życia w pracy dokonano także diagnozy potencjału przedsiębiorczego zbiorowości miejskich.

Empiryczną podstawę prezentowanych analiz stanowią dwa badania ilościowe. Pierwsze z nich to badania ogólnopolskie, zrealizowane przez Centrum Badań Opinii Społecznej na zlecenie Uniwersytetu Łódzkiego w ramach grantu dla młodych naukowców pt. „Przedsiębiorczość Polaków – aspekt społeczny i przestrzenny”. Pytania dotyczące przedsiębiorczości włączone zostały do badania omnibusowego, przeprowadzanego metodą bezpośredniego wywiadu kwestionariuszowego wspomaganego komputerowo (CAPI) na reprezentatywnej próbie dorosłych mieszkańców Polski (n = 1061). Struktura próby została wyrównana do struktury populacji poprzez zastosowanie wag (uwzględniono przy tym następujące kryteria: płeć, wiek, miejsce zamieszkania – miasto/wieś oraz województwo – i poziom wykształcenia). Drugie badania przeprowadzone zostały w ramach projektu badawczego „Kapitał ludzki i społeczny jako czynniki rozwoju regionu łódzkiego” finansowanego ze środków Unii Europejskiej.

Zrealizowano je na losowej próbie adresowej mieszkańców województwa łódzkiego w wieku 16–65 lat ($n = 2005$), przy czym w artykule zawężono analizy do mieszkańców miast ($n = 1243$), podobnie jak w przypadku badań ogólnopolskich ($n = 658$).

W badaniu zastosowano skalę przedsiębiorczości autorstwa Jana Jerschiny (2000), na którą składają się następujące wskaźniki cząstkowe¹:

V1. Chętniej pracował/a/bym na własny rachunek niż jako czyjś pracownik.

V2. Lubię zadania, które są trochę ryzykowne, ale za to przynoszą pozytywne efekty.

V3. Często myślę o przyszłości i planuję różne przedsięwzięcia.

V4. Mam w sobie dość siły i umiejętności, by sprostać zadaniom, które sobie stawiam.

V5. Lubię trudne problemy i czuję radość, kiedy uda mi się je rozwiązać.

Na jej podstawie skonstruowano indeks (wskaźnik) postaw przedsiębiorczych (IPP), sumarycznie mierzący to wielowymiarowe zjawisko². Wskaźnik ten może przyjmować wartości od 5 do 25 pkt, przy czym im wyższa jego wartość, tym silniejsza postawa przedsiębiorcza. W badaniu uwzględniono także przykładowe działania przedsiębiorcze (m.in. prowadzenie własnej działalności, podejmowanie ryzykownych działań, doświadczenie w rozwiązywaniu trudnych problemów itp.).

Empirycznymi wyznacznikami subiektywnej jakości życia w prezentowanych badaniach stały się pytania o ogólne zadowolenie z życia oraz o satysfakcję z poszczególnych jego dziedzin. „Miara ta informuje o stopniu zaspokojenia indywidualnych potrzeb i oczekiwań. Zakłada się, że oceniając poziom satysfakcji z własnego życia, dana osoba bierze pod uwagę wszystkie aspekty składające się na ogólną jakość życia, które uważa za istotne” (*Jakość życia...* 2013). Tego typu metodologia stosowana jest od lat w badaniach ogólnopolskich, takich jak *Diagnoza Społeczna*, czy też w projektach realizowanych przez Centrum Badań Opinii Społecznej, Główny Urząd Statystyczny, TNS Polska. W prezentowanych badaniach analizie poddano takie aspekty jak zadowolenie z: kontaktów z rodziną, sytuacji finansowej, możliwości zaspokojenia potrzeb życiowych, z warunków mieszkaniowych, z perspektyw na przyszłość itd.³

Analiza statystyczna wyników przeprowadzona została z wykorzystaniem podstawowych statystyk deskryptywnych, jak również testów statystycznych. Obliczenia wykonano w IBM SPSS Statistics 22.0.

Przedsiębiorczość mieszkańców miast – postawy i działania

Diagnozowanie poziomu przedsiębiorczości powinno obejmować nie tylko analizę postaw przedsiębiorczych, ale także eksplorację zachowań przedsiębiorczych. Dociekania empiryczne prowadzone w tym zakresie wykazały bowiem, że postawy

¹ Każdy ze wskaźników cząstkowych wyrażony był na pięciostopniowej skali Likerta.

² Z uwagi na wykorzystanie gotowej skali pominięto jej ocenę współczynnikiem alfa Cronbacha. Niemniej jednak również w tym badaniu jej rzetelność jest satysfakcjonująca (alfa Cronbacha = 0,745).

³ Szerzej zob. Mularska-Kucharek 2015.

bardzo często są niezgodne z zachowaniami jednostki. Z badań Allana Wickera (1969) wynika, że bardziej prawdopodobne są postawy niezwiązane lub tylko słabo związane z zachowaniami zewnętrznymi niż postawy ściśle związane z działaniami. Zgodnie z tym założeniem w prezentowanym artykule analizie poddano zarówno postawy, jak i wybrane działania przedsiębiorcze mieszkańców miast. W przypadku pierwszego i drugiego aspektu porównano uzyskane wyniki z rezultatami dotyczącymi przedsiębiorczości mieszkańców wsi.

Przeprowadzone badania przynoszą pozytywny obraz przedsiębiorczości mieszkańców miast. W przypadku wszystkich wskaźników badanych wymiarów przedsiębiorczości przeważają opinie pozytywne nad negatywnymi. Oznacza to, że zdecydowana większość badanej populacji przejawia pozytywną postawę przedsiębiorczą (zob. tabela 1). Na uwagę zasługuje fakt, że aż w czterech wymiarach przedsiębiorczości mieszkańcy miast uzyskali znacznie wyższe wartości niż mieszkańcy wsi.

Z analiz wynika, iż najwyższą ocenę odnotowano w przypadku czwartego aspektu przedsiębiorczości. Wiarę we własne siły i umiejętności niezbędne do sprostania stawianym sobie zadaniom przejawia ponad 80% badanych. Przekonanie to jest niezwykle istotne dla podejmowania działań przedsiębiorczych. Wiara we własne siły, docenianie swoich umiejętności, pewność siebie – to jedne z najważniejszych cech człowieka przedsiębiorczego. „Poczucie własnej wartości pozostaje w ścisłym związku z przewidywaniem zakresu swoich możliwości. Jest to niezwykle istotne przy podejmowaniu działań, zwłaszcza w sytuacjach nowych, nieznanych i trudnych do opanowania, ponieważ rozpoczynając jakąkolwiek aktywność, człowiek zawsze bierze pod uwagę własne możliwości” (Chodkiewicz 2011). Poza tym pewność siebie i wysoka samoocena odgrywają ważną rolę w radzeniu sobie ze stresem (Sęk 1991), który jest nieodłącznym elementem działań przedsiębiorczych.

Z punktu widzenia postawy przedsiębiorczej istotne jest także przekonanie jednostki o tym, że chętniej pracowałaby na własny rachunek niż jako czyjś pracownik. Z opinią tą zgadza się blisko 58% mieszkańców miast wobec 65% mieszkających na wsi (różnice te są istotne statystycznie, $p = 0,025$). Interpretując uzyskane wyniki w kategoriach społeczno-ekonomicznych, przyjąć można, że znaczna część mieszkańców miast pozytywnie myśli o prowadzeniu własnej działalności gospodarczej, a praca na własny rachunek wydaje się znacznie lepiej postrzegana niż fakt pozostawania zatrudnionym. Wynik ten jest dość pozytywny w kontekście podejmowanych na poziomie różnych polityk inicjatyw na rzecz kształtowania orientacji przedsiębiorczej oraz wspierania i stymulowania prowadzenia działalności na własny rachunek, co współcześnie okazuje się mieć niebagatelne znaczenie.

Kolejnym ważnym elementem przedsiębiorczości jest chęć podejmowania ryzyka. Ponad 65% mieszkańców miast twierdzi, że lubi zadania, które są trochę ryzykowne, ale za to przynoszą pozytywne efekty. Biorąc pod uwagę fakt, że gotowość do ponoszenia ryzyka jest nieodłączną cechą człowieka przedsiębiorczego, uzyskany wynik jest dość optymistyczny. Tym bardziej iż podobne rezultaty uzyskano w przypadku mieszkańców wsi ($p = 0,081$). Skłonność do podejmowania ryzyka jest immanentną cechą działań

Tabela 1

Elementy postawy przedsiębiorczej mieszkańców miast w stosunku do mieszkańców wsi

Wskaźniki postawy przedsiębiorczej	Klasa miejscowości zamieszkania	Zgadzam się	W połowie się zgadzam, w połowie się nie zgadzam		Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	P (V)
			w %				
V1. Chętniej pracował/a/bym na własny rachunek niż jako czujś pracownik	miasto (n = 658)	57,8	14,2	22,7	5,4	0,025*	
	wieś (n = 408)	64,6	9,7	19,5	6,2	(0,086)	
V2. Lubię zadania, które są trochę ryzykowne, ale za to przynoszą pozytywne efekty	miasto (n = 658)	65,1	13,7	18,6	2,7	0,081	
	wieś (n = 408)	58,1	16,3	22,2	3,4	(0,070)	
V3. Często myślę o przyszłości i planuję różne przedsięwzięcia	miasto (n = 658)	60,8	16,4	20,0	2,8	0,097	
	wieś (n = 408)	53,8	17,7	24,5	4,0	(0,067)	
V4. Mam w sobie dość siły i umiejętności, by sprostać zadaniom, które sobie stawiam	miasto (n = 658)	81,0	9,6	7,3	2,3	< 0,001*	
	wieś (n = 408)	69,4	13,9	13,2	3,5	(0,133)	
V5. Lubię trudne problemy i czuję radość, kiedy uda mi się je rozwiązać	miasto (n = 658)	69,3	14,5	14,7	1,5	0,399	
	wieś (n = 408)	64,4	15,8	16,7	3,0	(0,042)	

p – prawdopodobieństwo w teście niezależności chi-kwadrat; * różnice istotne statystycznie przy $\alpha = 0,05$; V – współczynnik V-Cramera.

Uwaga: do zdiagnozowania potencjału przedsiębiorczego mieszkańców odwołano się do badań ogólnopolskich (szerzej w uwagach metodologicznych).

Źródło: Opracowanie własne.

przedsiębiorczych. Związane jest z ono z mierzalną działalnością, która jest podejmowana z nadzieją, że pozytywny wynik przeważy nad ryzykiem finansowym czy też osobistym (Trembaczowski 2008). Ważnym elementem postawy przedsiębiorczej jest zatem pozytywne nastawienie do podejmowanych działań.

W kontekście przedsiębiorczości ważną rolę odgrywa także myślenie perspektywiczne i planowanie swoich działań. W tym przypadku, podobnie jak w odniesieniu do pozostałych wymiarów postawy przedsiębiorczej, mieszkańcy miast (podobnie jak wsi) cechują się relatywnie wysokim natężeniem tej cechy. Ponad połowa badanej populacji często myśli o swojej przyszłości i planuje różne przedsięwzięcia.

A zatem wyniki przeprowadzonych badań wskazują dość jednoznacznie, iż na poziomie deklaracyjnym daje się zauważyć u mieszkańców miast duży potencjał do podejmowania działań przedsiębiorczych. Wniosek ten potwierdza również analiza przeprowadzona syntetycznym wskaźnikiem indeksu postaw przedsiębiorczych – przy maksymalnej ocenie rzędu 25 pkt średnia wartość wskaźnika IPP dla mieszkańców miast sięga $M = 17,22$ pkt ($STD = 3,69$).

Weryfikacja stanu faktycznego, tj. podejmowania przez mieszkańców miast przykładowych działań przedsiębiorczych, nieco osłabia dotychczasową optymistyczną ocenę, niemniej jednak omawiane dalej wskaźniki są na relatywnie dobrym poziomie (zob. tabela 2). Są one także porównywalne zarówno z danymi dotyczącymi diagnozy działań przedsiębiorczych mieszkańców wsi, jak i ogółu Polaków.

Tabela 2

Przykłady działań przedsiębiorczych mieszkańców miast i wsi

Działania przedsiębiorcze	Miasto (n = 658)		Wieś (n = 408)		P (V)
	tak	nie	tak	nie	
	%		%		
Poszukiwanie pracy lub lepszych warunków zatrudnienia	39,8	60,2	30,4	69,6	0,002* (0,095)
Prowadzenie własnej działalności gospodarczej	11,8	88,2	16,5	83,5	0,034* (0,065)
Granie na giełdzie	5,1	94,9	0,8	99,2	< 0,001* (0,115)
Doświadczenie trudnej sytuacji finansowej, którą udało się rozwiązać	60,3	39,7	47,1	52,9	< 0,001* (0,129)

p – prawdopodobieństwo w teście niezależności chi-kwadrat; * różnice istotne statystycznie przy $\alpha = 0,05$; V – współczynnik V-Cramera.

Źródło: Jak w tabeli 1.

Dominującym działaniem przedsiębiorczym mieszkańców miast jest umiejętność rozwiązywania trudnych sytuacji finansowych. Na pytanie „Czy w ciągu czterech ostatnich lat doświadczył/a Pan/i trudnej sytuacji finansowej, którą udało się rozwią-

zać?” pozytywnie odpowiedziało 60% badanych. W przypadku pozostałych trzech działań daje się zauważyć przewagę odpowiedzi „nie” nad „tak”. Analizując aktywności o charakterze przedsiębiorczym, podkreślić jednak należy, że na relatywnie wysokim poziomie kształtuje się poszukiwanie pracy lub lepszych warunków zatrudnienia (39,8%). Na uwagę zasługuje także fakt, iż ponad 12% badanych w ostatnich 4 latach prowadziło własną działalność gospodarczą. Niestety uzyskane wyniki są nieco niższe w porównaniu z wynikami mieszkańców wsi, wśród których tego typu doświadczenia kształtują się na poziomie ponad 16%. Pewnym uzasadnieniem tego stanu rzeczy może być fakt, iż zarówno w pierwszej, jak i drugiej perspektywie finansowej Unii Europejskiej w zdecydowanie większym stopniu skupiono się na wzmacnianiu przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Nie ulega wątpliwości, że w kontekście działań mających na celu pobudzanie przedsiębiorczości mieszkańców wsi wsparcie było i jest potrzebne. Być może jednak warto byłoby zintensyfikować tego typu działania wśród mieszkańców miast. Biorąc pod uwagę fakt, iż w roku 2015 została uruchomiona ostatnia pula środków unijnych, pozostaje wierzyć, iż takie działania zostaną podjęte. Prowadzenie działalności jest bowiem coraz częściej postrzegane jako jedna z „form skutecznego przeciwdziałania bezrobociu, podnoszenia poziomu aktywności zawodowej społeczeństwa, a także stymulowania rozwoju ekonomicznego i społecznego regionów” (Szepelska 2013, s. 69). W obecnych warunkach gospodarczych profity z samozatrudnienia mają istotne znaczenie nie tylko w przypadku obszarów wiejskich, które ze względu na dokonujące się zmiany borykają się przede wszystkim z problemami natury ekonomicznej, ale także w odniesieniu do mieszkańców miast. Aktywność zarówno jednych, jak i drugich w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej traktuje się zatem jako szansę na uporanie się z bezrobociem, a także na poprawę jakości życia. Dlatego też przejawy tego typu przedsiębiorczości są od wielu lat bardzo intensywnie wspierane. I choć może uzyskane w prezentowanych badaniach wyniki nie kształtują się na zbyt wysokim poziomie, to z pewnością świadczą o dokonujących się zmianach. Pokazują, iż mieszkańcy miast poszukują alternatywnych źródeł zatrudnienia. Warto zatem podejmować działania promujące przedsiębiorczość i zachęcać do zachowań przedsiębiorczych. Warunkuje to przecież aktywność gospodarczą, ale przede wszystkim „wzbogaca rynek pracy poprzez możliwość wykonywania pracy poza tradycyjną umową o pracę” (Szepelska 2013, s. 75). Ważne jednak jest to, aby działania podejmowane na rzecz wspierania postaw i działań przedsiębiorczych były kompatybilne.

Ocena relacji między postawą przedsiębiorczą (mierzoną syntetycznie, wskaźnikiem IPP) a działaniami przedsiębiorczymi mieszkańców miast potwierdza ich wzajemną zależność. Osoby, które prowadziły w ostatnich 4 latach własną działalność gospodarczą, charakteryzowały się również istotnie wyższą postawą przedsiębiorczą. Podobne wnioski dotyczą poszukiwania pracy lub lepszych warunków zatrudnienia, jak również faktu poradzenia sobie z trudną sytuacją, jakiej badani doświadczyli. Zintegrowanie działań promujących i wspierających przedsiębiorcze postawy i działania przełoży się z pewnością na ich skuteczność, a także na większe zyski z bycia przedsiębiorczym, również w kontekście jakości życia.

Postawy i działania przedsiębiorcze a subiektywna jakość życia

Zważywszy na funkcjonalność przedsiębiorczości w wielu aspektach życia społecznego zbadano jej związek z subiektywną jakością życia, zdefiniowaną jako ogólne zadowolenie z życia oraz satysfakcja z poszczególnych dziedzin życia, czyli tzw. zadowolenie cząstkowe. W celu rzetelnego uchwycenia związków pomiędzy zmiennymi zastosowano pogłębioną analizę, a tym samym różne metody badawcze.

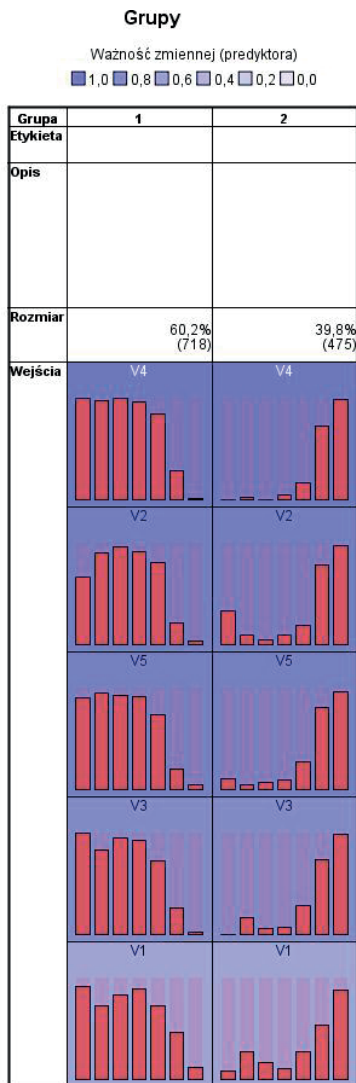
Do oceny relacji pomiędzy indeksem postaw przedsiębiorczych (IPP) a subiektywną jakością życia zastosowano współczynnik r Pearsona, natomiast do zilustrowania różnic w kwestii cząstkowej jakości życia pomiędzy osobami o różnym nasileniu postaw przedsiębiorczych jednoczynnikową analizę wariancji. Do oceny związku pomiędzy IPP a ogólnym zadowoleniem z życia zastosowano test niezależności chi-kwadrat. W ten sposób dokonano także oceny związku pomiędzy indeksem działań przedsiębiorczych (IDP) a subiektywną jakością życia. Egzemplifikacją zastosowanej procedury analitycznej są poniższe ustalenia.

Eksploatacja danych wykazała, że pomiędzy indeksem postaw przedsiębiorczych (IPP) a zmienną syntetyczną *subiektywna jakość życia*⁴ istnieje korelacja istotna statystycznie ($r = 0,437$, $p < 0,001^*$). Związek pomiędzy zmiennymi jest dodatni, co oznacza, że (średnio rzecz biorąc) wraz ze wzrostem przedsiębiorczości wzrasta ocena subiektywnej jakości życia.

W celu oceny różnic w kwestii badanego zjawiska z punktu widzenia postaw przedsiębiorczych dokonano klasyfikacji obserwacji w oparciu o procedurę dwustopniowego grupowania. W wyniku pogrupowania obiektów ze względu na wymiary postawy przedsiębiorczej otrzymano dwie jednorodne grupy (zob. rysunek 1). Pierwsza z nich charakteryzuje się niskimi i przeciętnymi wartościami wszystkich uwzględnionych w badaniu zmiennych składających się na postawę przedsiębiorczą, czyli: przekonania dotyczącego chęci pracy na własny rachunek (V1), pozytywnego nastawienia do ryzykownych działań (V2), myślenia perspektywicznego (V3), wiary we własne siły i umiejętności (V4) oraz chęci i skuteczności rozwiązywania trudnych problemów (V5). Druga grupa natomiast cechuje się wysokimi wartościami wyżej wymienionych wskaźników postawy przedsiębiorczej.

Z przeprowadzonej analizy wynika, iż grupa pierwsza dotyczy ponad 60% mieszkańców miast, a grupa druga – blisko 40%. Ze względu na strukturę skupień można uznać, iż grupa pierwsza to osoby reprezentujące „słabą” postawę przedsiębiorczą, a grupa druga to badani cechujący się postawą „silną”.

⁴ Zmienna *subiektywna jakość życia* obejmuje globalną ocenę życia oraz zadowolenie cząstkowe, czyli poziom satysfakcji z poszczególnych dziedzin życia. Zmienna ta powstała jako suma itemów (wskaźników cząstkowych) składających się na wspomniane aspekty subiektywnej jakości życia. Procedura sumowania poszczególnych itemów została przeprowadzona przy użyciu programu SPSS po ustaleniu stopnia rzetelności skali, który kształtuje się na wysokim poziomie (alfa Cronbacha 0,837).

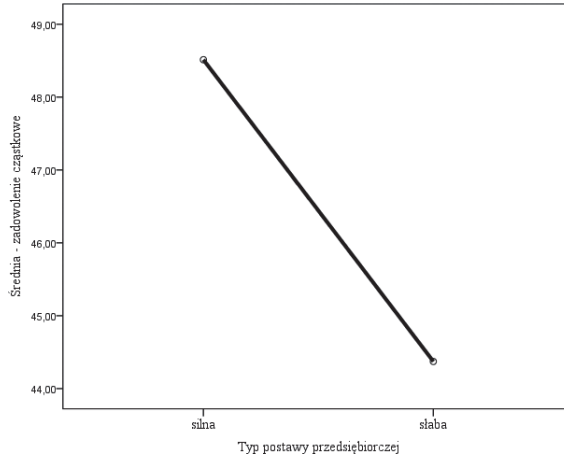
Rys. 1. Predyktory postawy przedsiębiorczej w świetle wyników grupowania dwustopniowego (Por. Rószkiewicz 2011)

Uwaga: miara Silhouette spójności i odrębności poprawna.

Źródło: Opracowanie własne.

Z punktu widzenia realizacji postawionego celu inspirujące poznawczo jest porównanie subiektywnej jakości życia, a także jej poszczególnych wymiarów wśród osób reprezentujących silną i słabą postawę przedsiębiorczą. Wiedzy w tym zakresie dostarcza eksploracja przeprowadzona z zastosowaniem jednoczynnikowej analizy wariancji umożliwiającej porównanie tzw. subpopulacji według badanego zjawiska.

W wyniku podjętych dociekań wykazano istotność różnic pomiędzy grupami o różnym nasileniu postawy przedsiębiorczej ($p < 0,001^*$, zob. rysunek 2) z punktu widzenia zadowolenia częstkowego.

$$F(2, 1067) = 82,478 \quad p < 0,001^*$$

Rys. 2. Typ postawy przedsiębiorczej a zadowolenie cząstkowe

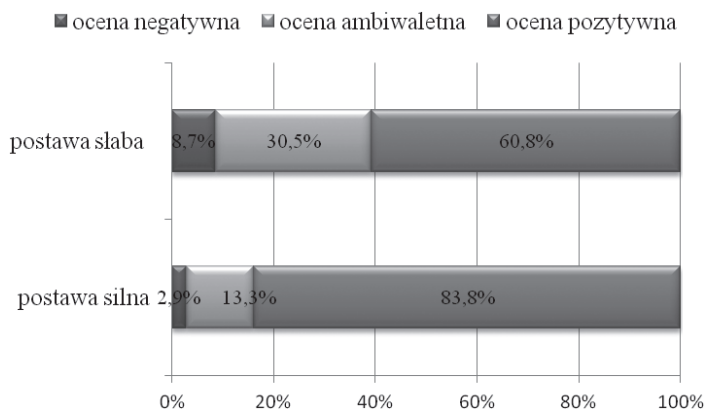
Źródło: Jak w rys. 1.

Uzyskany wynik testu Bonferroniego ($p < 0,001$ dla wszystkich grup) informuje, że w obrębie analizowanych grup zdiagnozowano różnicę istotną statystycznie. Przy czym najwyższym poziomem częstkowej jakości życia cechują się osoby przejawiające silną postawę przedsiębiorczą. Zdecydowanie niższy poziom zadowolenia z życia i jego aspektów dotyczy natomiast osób o słabej postawie przedsiębiorczej.

Z przeprowadzonych analiz wynika także, że im silniejsza postawa przedsiębiorcza, tym większe zadowolenie z własnego życia (zob. rysunek 3). Ocena związku pomiędzy badanymi zmiennymi przeprowadzona za pomocą testu chi-kwadrat wskazuje na istnienie zależności istotnej statystycznie ($\chi^2 = 77,602$, $p < 0,001$).

Uzyskane dane wskazują, że osoby o silnej postawie przedsiębiorczej odczuwają znacznie większe zadowolenie ze swojego życia niż jednostki o niskim poziomie owego potencjału. Dodac należy, że w grupie osób o wysokiej przedsiębiorczości negatywna ocena życia dotyczy niespełna 3% badanych, a ocena pozytywna ponad 83%. Można zatem wnioskować, że aktywność, podejmowanie inicjatyw, kreatywność, umiejętność rozwiązywania problemów to cechy wpływające korzystnie na poziom zadowolenia z życia. Korzyści z przedsiębiorczości dotyczą bowiem wielu aspektów życia społecznego, czego często nie jesteśmy do końca świadomi.

Co istotne, w oparciu o przeprowadzone analizy ustalono, iż pomiędzy subiektywną jakością życia, tj. ogólnym zadowoleniem i satysfakcją cząstkową, a indeksem działań przedsiębiorczych (IDP) istnieje zależność istotna statystycznie (zob. tabela 3).

Rys. 3. Typ postawy przedsiębiorczej a zadowolenie z życia

Uwaga: w celu syntetycznego opisu badanego zjawiska dokonano przekształcenia wskaźnika ogólnej jakości życia tak, aby otrzymać zakres zmienności od -1 do 1 (-1: ocena negatywna, 0: ocena ambiwaletna, 1: ocena pozytywna)

Źródło: Jak w rys. 1.

Tabela 3

Indeks działań przedsiębiorczych a wymiary jakości życia

Wyszczególnienie	Wymiary subiektywnej jakości życia	
	ogólne zadowolenie z życia	zadowolenie cząstkowe
Indeks działań przedsiębiorczych	$\chi^2=11,195$ $p < 0,001$ $VC= 0,292$ $p < 0,001$	$\chi^2 = 161,76$ $p = 0,016$ $VC = 0,251$ $p < 0,001$

p – prawdopodobieństwo w teście niezależności chi-kwadrat; * zależność istotna statystycznie ($\alpha = 0,05$); VC – współczynnik V-Cramera.

Źródło: Jak w tabeli 1.

Z przeprowadzonych badań wynika, że im wyższy poziom działań przedsiębiorczych, tym wyższe oceny w obydwu aspektach jakości życia. Osoby cechujące się wysokim indeksem działań przedsiębiorczych charakteryzują się lepszymi ocenami w kontekście zarówno ogólnego zadowolenia z życia, jak również zadowolenia cząstkowego. Okazuje się zatem, że podejmowanie działań przedsiębiorczych ma przełożenie na subiektywną jakość życia. Przedsiębiorcza aktywność przejawiająca się w funkcjonowaniu jednostki ma istotne znaczenie z punktu widzenia dobrostanu psychicznego i ogólnej życiowej satysfakcji, ponieważ daje poczucie kontroli nad życiem i zwiększa prawdopodobieństwo skuteczności podejmowanych działań. W oparciu o uzyskane dane można stwierdzić, iż przedsiębiorczość rozumiana jako postawa wobec życia, charakteryzująca się określonym nastawieniem do świata oraz aktywnością, ma znaczenie dla dobrostanu psychicznego, a zatem jest predyktorem szczęścia. Dzięki aktywnemu podejściu do siebie i do świata człowiek jest w stanie osiągnąć znacznie więcej w wielu dziedzinach życia, a tym samym realizować stawianie sobie cele, zyskując jednocześnie satysfakcję,

spełnienie, a w konsekwencji poczucie szczęścia. Ma to oczywiście znaczenie zarówno w przypadku jednostek, jak i grup czy też zbiorowości. Jakość życia jest bowiem istotnym przedmiotem rozważań na każdym poziomie życia społecznego i jednym z głównych celów życiowych.

Podsumowanie

Podjęta w prezentowanym artykule eksploracja dotycząca diagnozy przedsiębiorczości mieszkańców miast, a także relacji pomiędzy postawami i działaniami przedsiębiorczymi a jakością życia w wymiarze subiektywnym upoważnia do sformułowania następujących konkluzji.

Na poziomie deklaracyjnym mieszkańcy miast jawią się jako osoby przedsiębiorcze i charakteryzujące się wyższymi ocenami w tym względzie w porównaniu z mieszkańcami wsi. Nieco gorzej jednak kształtuje się podejmowanie działań przedsiębiorczych, szczególnie jeśli porówna się uzyskane wyniki z przedstawicielami terenów wiejskich. Bez wątplenia jednak diagnoza przedsiębiorczości badanej zbiorowości jest potwierdzeniem tezy, że promocja i edukacja w tym aspekcie znajdują swoje odzwierciedlenie w świadomości społecznej. Byłoby dobrze, gdyby przełożyło się to na wzrost działań przedsiębiorczych. „Inicjatywa przedsiębiorcza – jak zapisano w *Raporcie o przedsiębiorczości* – jest kluczowym warunkiem rozwoju, [...] innowacji i powstawania miejsc pracy” (*Raport o przedsiębiorczości* 2004, s. 32). W tym kontekście uzyskane wyniki dotyczące potencjału przedsiębiorczego mieszkańców miast napawają optymizmem. Na szczególną uwagę zasługuje relatywnie wysoki indeks postaw przedsiębiorczych oraz aktywność w sferze prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Pozostaje zatem wierzyć, że znajdzie to odzwierciedlenie na wielu płaszczyznach życia społecznego i przyczyni się do podniesienia jakości życia mieszkańców miast. Z badań wynika bowiem, że przedsiębiorczość pozytywnie wpływa na subiektywny aspekt jakości życia, czyli na ogólne zadowolenie z życia oraz satysfakcję z wielu jego dziedzin.

W wyniku przeprowadzonych analiz dostrzeżono znaczenie obydwu wymiarów przedsiębiorczości, tj. postaw i działań dla badanej jakości życia. Można zatem skonstatować, iż świadomość korzyści płynących z bycia przedsiębiorczym powinna znaleźć odzwierciedlenie w podejmowanych inicjatywach na rzecz kształtowania orientacji przedsiębiorczej nie tylko wśród mieszkańców wsi, ale także miast. Celem inicjowanych działań powinno być stymulowanie i rozwijanie postaw przedsiębiorczych zarówno w wymiarze ekonomicznym, to jest prowadzenia własnej działalności gospodarczej, jak również w znacznie szerszym kontekście – pewnej życiowej postawy charakteryzującej się aktywnością, kreatywnością, umiejętnością podejmowania ryzyka, odwagą itp. Wszystko po to, aby lepiej radzić sobie w życiu, któremu towarzyszą liczne zmiany i które wymaga od ludzi inicjatywy i kreatywności. Osoby przedsiębiorcze to aktywne, realizujące swoje cele jednostki, które nie czekają na pomoc z zewnątrz, ale stają się odpowiedzialne za swoje życie, czyniąc je w ten sposób lepszym i bardziej wartościowym.

Ma to oczywiście znaczenie zarówno z punktu widzenia jednostki, jak i grup czy też zbiorowości. Nowoczesna gospodarka oczekuje efektywnych i zmotywowanych ludzi, którzy potrafią dobrze rozpoznać swoją rolę na rynku pracy, a także w innych obszarach życia społecznego. Dlatego też tak cenna jest idea promocji przedsiębiorczości i zachęcanie do bycia przedsiębiorczym. Kształtowanie postawy przedsiębiorczej przygotowuje bowiem nie tylko do pracy na własny rachunek, ale także do podejmowania różnych funkcji społecznych. Innymi słowy, pozwala lepiej sobie radzić w nieprzewidywalnym i nieustannie zmieniającym się świecie, zarówno tym osobistym czy zawodowym, jak również na rzecz społeczności lokalnej. Jeśli zatem istnieją potwierdzone naukowo zależności pomiędzy przedsiębiorczością a jakością życia, to uwzględnienie tej wiedzy może zwiększyć efektywność podejmowanych działań na rzecz poprawy dobrostanu i dobrobytu. W takiej sytuacji wysoce uzasadnione okazuje się inicjowanie przedsięwzięć budujących i wzmacniających przedsiębiorczość, ponieważ może okazać się niezwykle skuteczne w kształtowaniu jakości życia jednostek, grup i zbiorowości.

Bibliografia

- Ahmad N., Seymour R., Defining entrepreneurial activity: Definitions supporting frameworks for Data collection, www.oecd.org (dostęp 6 lutego 2015).
- Bowling A., Brazier J.E., 1995, *Quality of Life*, "Social Science and Medicine" vol. 41(10).
- Chodkiewicz J., 2011, Zmagając się ze światem. Znaczenie zasobów osobistych, <http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=136> (dostęp 10 października 2011).
- Czapiński J., 2001, *Szczęście – złudzenie czy konieczność? Cebulowa teoria szczęścia w świetle nowych danych empirycznych*, [w:] *Złudzenia, które pozwalają żyć*, red. M. Kofta, T. Szustrowa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Czapiński J., 2002, *Makropsychologia, czyli psychologia zmiany społecznej. Szkic osobisty*, [w:] *Jednostka i społeczeństwo*, red. J. Grzelak, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Derbis R., 2007, *Poczucie jakości życia a zjawiska afektywne*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz.
- Diagnoza Społeczna 2003, 2003, <http://www.diagnoza.com> (dostęp 10 października 2011).
- Eiser C., Morse R., 2001, *Can parents rate their child's health related quality of life? Results of a systematic review*, "Quality of Life Research" vol. 10.
- Gibb A.A., 1993, *Enterprise culture and education: Understanding enterprise education and its links with small business, entrepreneurship and wider educational goals*, "International Small Business Journal" vol. 11(3).
- Griffin, R.W., 2002, *Podstawy zarządzania organizacjami*, przeł. M. Rusiński, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Jakość życia. Kapitał społeczny, ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce*, 2013, GUS, Warszawa.
- Jerschina J., 1998, *Orientacje na przedsiębiorczość w Polsce na tle krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Elity i społeczeństwa*, „Przegląd Socjologiczny” t. 47.
- Jerschina J., 2000, *Postawy przedsiębiorczości w Polsce na tle krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Elity i społeczeństwa (kontynuacja)*, „Przegląd Socjologiczny” t. 49.
- Kolman R., 1997, *Próba wartościowania jakości życia*, [w:] *Kwalitologia, lepsza jakość życia*, Wydawnictwo NOT, Gdańsk.
- Korpysa J., 2007, *Uwarunkowania przedsiębiorczości studentów – rezultaty badań*, [w:] *Wykorzystanie zasobów pracy we współczesnej gospodarce*, red. D. Kopycińska, Wydawnictwo Naukowe Katedry Mikroekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.

- Kubacka-Jasiecka D., 2002, *Psychologia wobec problematyki zmiany*, [w:] *Człowiek wobec zmiany. Rozważania psychologiczne*, red. D. Kubacka-Jasiecka, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Maslow A., 1990, *Motywacja i osobowość*, przeł. P. Sawicka, Wydawnictwo Pax, Warszawa.
- Mularska-Kucharek M., 2015, *O relacjach pomiędzy jakością zamieszkiwania a subiektywną jakością życia*, „Studia Miejskie” t. 19.
- Piasny J., 1992, *Problem jakości życia ludności oraz źródła i mierniki ich określenia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” nr 2.
- Pomykało W., 1995, *Encyklopedia biznesu*, Fundacja „Innowacja”, Warszawa.
- Raport o przedsiębiorczości*, 2004, „Monitor Unii Europejskiej” nr 1(32).
- Rogala P., 2015, *Subiektywna jakość życia a cechy demograficzne badanej społeczności*, [w:] *Zrównoważony rozwój organizacji. Aspekty społeczne*, red. T. Borys, T. Brzozowski, S. Zaremba-Warnke, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego t. 378.
- Rothenbacher, F., 1990, *Die subjektive und sozialpsychologische Dimension in der Geschichte der empirischen Sozialforschung*, „Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie“ Bd. 42(3).
- Rószkiewicz M., 2011, *Analiza klienta*, SPSS Polska, Kraków.
- Sęk H., 1991, *Psychologiczna prewencja jako obszar badań i zastosowań*, [w:] *Zagadnienia psychologii prewencji*, red. H. Sęk, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- “Social Science & Medicine” 1995, vol. 41.
- Suchodolski B., 1989, *Wychowanie i strategia życia*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Szepelska A., 2013, *Samozatrudnienie jako forma wspierania rozwoju przedsiębiorczości regionów*, „Ekonomia i Prawo” t. 12(1).
- Trembaczowski Ł., 2008, *Zaufanie i ryzyko w doświadczeniu przedsiębiorców. Studium socjologiczne*, Uniwersytet Śląski, Katowice.
- Trzebińska E., Łuszczynska A., 2002, *Psychologia jakości życia*, „Psychologia Jakości Życia” nr 1.
- Tyzka T., 1997, *Psychologia zachowań ekonomicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wallis A., 1993, *Jakość życia – problemy i propozycje*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” nr 55.
- Wiatrak A.P., 2003, *Pojęcie przedsiębiorczości, jej cele i rodzaje*, [w:] *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości – szanse i zagrożenia*, red. K. Jaremczuk, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg.
- Wicker A., 1969, *Attitudes versus actions: The relationship of verbal and overt behavioral responses to attitude objects*, “Journal of Social Issues” vol. 25.

PRZEDSIĘBIORCZE POSTAWY I DZIAŁANIA MIESZKAŃCÓW MIAST ORAZ ICH ZWIĄZEK Z JAKOŚCIĄ ŻYCIA

ABSTRAKT: Myślą przewodnią prezentowanego artykułu jest diagnoza potencjału przedsiębiorczego mieszkańców miast Polski oraz zwrócenie uwagi na rolę postaw i działań przedsiębiorczych w kształtowaniu jakości życia. Bycie przedsiębiorczym, czyli aktywnym, wykazującym inicjatywę, ponoszącym ryzyko, kreatywnym, znacznie ułatwia funkcjonowanie na wielu płaszczyznach życia społecznego, zwiększając skuteczność realizacji zamierzeń i celów. Przedsiębiorczość ma zatem istotne znaczenie w kontekście dobrostanu i dobrobytu zarówno jednostek, jak i zbiorowości.

W związku z tym niezwykle cenne jest diagnozowanie potencjału przedsiębiorczego, a także eksplorowanie jego związków z jakością życia. Empiryczna wiedza na temat postaw i działań przedsiębiorczych, specyfiki badanego zjawiska, a także wpływu przedsiębiorczości na jakość życia może okazać się użyteczna zarówno dla przedstawicieli instytucji, jak i osób podejmujących inicjatywę na rzecz poprawy jakości życia jednostek, grup i zbiorowości.

Podstawę empiryczną prezentowanych rozważań stanowią badania ilościowe przeprowadzone wśród mieszkańców Polski oraz województwa łódzkiego. Analizy zawężono do mieszkańców miast.

SŁOWA KLUCZOWE: postawy przedsiębiorcze, działania przedsiębiorcze, jakość życia, mieszkańcy miast